

حرکات (صداهای کوتاه)

سوالات ابتدایی درس

۱. صداهای کوتاه را نام ببرید؟
۲. چرا این حرکات را فتحه، کسره و ضمه نامیده اند؟
۳. هر یک از این حرکات را چگونه باید تلفظ کرد؟
۴. به حرفی که ضمه، و به حرفی که فتحه، و به حرفی که کسره دارد به ترتیب چه می گویند؟

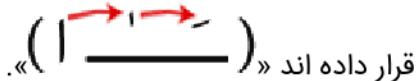
شروع درس

همانطور که در درس قبل بیان کردیم، صداهای مهم ترین و اصلی ترین نقش را در تلفظ حروف و کلمات قرآن کریم دارند. همچنین گفتیم که صداهای دو دسته اند «۱. کوتاه ۲. کشیده»؛ که صداهای کوتاه را در عربی «حرکات» و صداهای کشیده را «حروف مذی» می نامند. در این درس به بیان تفصیلی صداهای کوتاه (حرکات) خواهیم پرداخت.

صداهای کوتاه عبارتند از: «۱. فتحه (۱) ۲. کسره (۲) ۳. ضمه (۳)»؛ که به ترتیب ویژگی هر یک را بیان می کنیم:

فتحه

- شکلش: «ـ»؛ به این علامت در فارسی «زیر» و در عربی «فتحه» گفته می شود.
 - نکته (۱): «فتحه» از کلمه «فتح» گرفته شده است.
 - نکته (۲): «فتحه» در اصل «فتحه» بوده است به معنای «یک بار گشودن» که در هنگام وقف بر آخر آن {طبق قواعدی که بعداً با آن آشنا خواهیم شد} «ـة» تبدیل به «ـه» می شود.
 - نکته (۳) (وجه تسمیه): این علامت را فتحه نامیدند چون وقتی حرف دارای این علامت را تلفظ می کنیم، لب ها یک بار حالت گشودن به خود می گیرند.
 - نکته (۴): صدای فتحه متمایل به صدای حرف الف است؛ لذا برای نشان دادن آن از شکل الف استفاده کرده اند و برای اینکه با الف اصلی اشتباه نشود، به شکل الف کوچک و مایل روی حرف

- نکته (۵): حرف دارای فتحه را «مفتوح» می نامند.
- صدایش: صدای فتحه در عربی با صدای «أ» فارسی تفاوتی ندارد فقط باید دقّت کرد که در هنگام تلفظ صدای فتحه، دهان زیاد باز نشود.
- تمرین: لطفاً این دو تمرین را انجام دهید تا تلفظ فتحه به صورت عملی بیشتر برایتان روشن شود:
- تمرین شماره یک {کلمات زیر را ابتدا به صورت تفکیکی و سپس به صورت ترکیبی بیان کنید}:

ترکیبی	تفکیکی
خَرَج	خَ رَ جَ
عَبْس	عَ بَ سَ
خَلَق	خَ لَ قَ

- تمرین شماره دو {کلمات زیر را به صورت ترکیبی بیان کنید}:

حَسَدَ - نَزَلَ - سَأَلَكَ - فَجَمَعَ - مَنَعَكَ - وَقَدْفَ - عَقْبَةَ - وَخَسَفَ - وَوَجَدَكَ - وَيَذْرَكَ

کسره

- شکلش: «ـ»؛ به این علامت در فارسی «زیر» و در عربی «کسراه» گفته می شود.
- نکته (۱): «کسراه» از کلمه «کسر» گرفته شده است.
- نکته (۲): «کسراه» در اصل «کسراه» بوده است به معنای «یک بار شکستن» که در هنگام وقف بر آخر آن {طبق قواعدی که بعداً با آن آشنا خواهیم شد} «ـ» تبدیل به «ــ» می شود.
- نکته (۳) {وجه تسمیه}: این علامت را کسره نامیدند چون وقتی حرف دارای این علامت را تلفظ می کنیم، لب ها یک بار حالت شکستن و افتادگی به خود می گیرند.
- نکته (۴): صدای فتحه متمایل به صدای حرف یاء است؛ لذا برای نشان دادن آن از شکل یاء استفاده کرده اند و برای اینکه با یاء اصلی اشتباه نشود، به شکل یاء غیر آخر و بدون نقطه زیر حرف قرار داده اند **(ـ یـ ــ)**. شکل کسره در ابتدا دارای دندانه بود منتها بعدها به علت کثرت کاربرد و اختصار، دندانه آن را نیز حذف نمودند **ـــ**.
- نکته (۵): حرف دارای کسره را «مكسور» می نامند.

- صدایش: صدای کسره در عربی با صدای «إ» فارسی تفاوت دارد. در عربی صدای کسره، متمایل به صدای حرف یاء می باشد (شبیه صدای «ای» اما بدون کشش). اینگونه تلفظ کردن صدای کسره در بعضی از کلمات فارسی نیز وجود دارد مثل: نیاز، ژیان، خیابان.

- تمرین: لطفاً این دو تمرین را انجام دهید تا تلفظ کسره به صورت عملی بیشتر برایتان روشن شود:
- تمرین شماره یک {کلمات زیر را ابتدا به صورت تفکیکی و سپس به صورت ترکیبی بیان کنید}:

ترکیبی	تفکیکی
جَبَلٌ	جَ بَ لِـ
مَلِكٌ	مَ لِـ كَـ
إِبْلٌ	إِ بَ لِـ
رَجِلٌ	رَ جِ لِـ كَـ

- تمرین شماره دو {کلمات زیر را به صورت ترکیبی بیان کنید}:

(۱): به این شکل تلفظ کردن کسره در فارسی وقتی است که بعد از کسره، حرف یاء قرار بگیرد؛ ولی در عربی در هر حالتی به همین کیفیت تلفظ می گردد.

خُشِنَ - كَبِيرٌ - زَدَفَ - رَقَعَتِ - فَصَعِقَ - بَلَغَتِ - لَيَذَرَ - بِعِصَمَ - أَفَأَمَنَ - بِيَذَرِكَ

ضْمَمه

- شکلش: «ءُ»؛ به این علامت در فارسی «پیش» و در عربی «ضَمَّه» گفته می‌شود.
- نکته (۱): «ضَمَّه» از کلمه «ضَمَّ» گرفته شده است.
- نکته (۲): «ضَمَّه» در اصل «ضَمَّه» بوده است به معنای «یک بار به هم پیوستن» که در هنگام وقف بر آخر آن {طبق قواعدی که بعداً با آن آشنا خواهیم شد} «ة» تبدیل به «ةُ» می‌شود.
- نکته (۳) {وجه تسمیه}: این علامت را ضمۀ نامیدند چون وقتی حرف دارای این علامت را تلفظ می‌کنیم، لب‌ها یک بار به هم پیوسته و غنچه می‌شوند.
- نکته (۴): صدای ضمۀ متمایل به صدای حرف واو است؛ لذا برای نشان دادن آن از شکل واو استفاده کرده اند و برای اینکه با واو اصلی اشتباه نشود، به شکل واو کوچک روی حرف قرار داده اند **(ءُ و ءَ)**.
- نکته (۵): حرف دارای ضمۀ را «مضموم» می‌نامند.
- صدایش: صدای ضمۀ در عربی با صدای «أُ» فارسی تفاوت دارد. در عربی صدای ضمۀ، متمایل به صدای حرف واو می‌باشد (شبیه صدای «او» اما بدون کشش). اینگونه تلفظ کردن صدای ضمۀ در بعضی از کلمات فارسی نیز وجود دارد مثلاً: **هُلُو، خُرُوس، بُلُوك**.
- تمرین: لطفاً این دو تمرین را انجام دهید تا تلفظ ضمۀ به صورت عملی بیشتر برایتان روشن شود:
 - تمرین شماره یک {کلمات زیر را به صورت تفکیکی و سپس به صورت ترکیبی بیان کنید}:

ترکیبی	تفکیکی
خُلُق	خُ لِ قَ
رُسْلُ	رُ سُ لُ
أُذْنَ	أُ ذُ نَ
يَعْدُكُمْ	يَ عِ دُ كُ مُ

- تمرین شماره دو {کلمات زیر را به صورت ترکیبی بیان کنید}: **رَبَدْ - هُدِيَ - نُرِيَ - يَعْظُ - لَقْضَى - سَتَحْدُ - فَطْبِعَ - عَضْدَكَ - نُرِيَكَ - أَعْظُكَ - وَحْمِلَتْ**

(۱): به این شکل تلفظ کردن ضمۀ در فارسی وقتی است که بعد از ضمۀ، حرفی با صدای «او» قرار بگیرد؛ ولی در عربی در هر حالتی به همین کیفیت تلفظ می‌گردد.